

Samen voor duurzame melk!

Op vrijdag 1 juni ‘vieren’ we overal ter wereld Wereldmelkdag.

Melkveehouders, melkverwerkers, de melkindustrie... allemaal maken ze van deze dag gebruik om de aandacht te vestigen op het “witte goud”. Maar voor de meeste melkboeren en -boerinnen geeft Wereldmelkdag geen aanleiding tot vieren.

Manneken Pis die melk plast, koeien die verschijnen voor het Atomium in Brussel en voor belangrijke monumenten in West-Afrika... Met deze acties willen wij - verschillende Belgische middenveldorganisaties - mensen doen nadenken over de familiale melkproductie en een stem geven aan melkveehouders die ijveren voor een eerlijke melkprijs. We roepen beleidsmakers op om maatregelen te nemen voor een duurzame melksector in Europa én West-Afrika.

Wereldwijde melkproductie

In 2016 steeg de wereldwijde melkproductie tot 826 miljard liter, waarvan 82% koemelk is. Dat komt overeen met 678,6 miljoen ton koemelk (CNIEL, 2018). De Europese Unie (EU), Rusland en Oekraïne samen produceerden dat jaar maar liefst 222 miljoen ton koemelk. De EU leverde in haar eentje alleen al 164 miljoen ton koemelk in 2016, wat overeenkomt met 24% van de totale productie wereldwijd. De Afrikaanse landen produceerden in 2016 37 miljoen ton melk of 5,4% van de mondiale productie. Nochtans heeft het Afrikaanse continent door zijn grote veestapel veel potentieel om zijn lokale melksector te ontwikkelen. Zo waren er in 2016 naar schatting 324 miljoen koeien in Afrika. Ethiopië en Soedan stonden zelfs in de top tien van landen met de meeste koeien (FAO Statistics, 2016).

Wereldwijde melkconsumptie

De wereldwijde consumptie van melk gaat globaal gezien de hoogte in, met vooral sterke stijgingen in Indië en China. In Europa lijkt de melkconsumptie zich te stabiliseren, terwijl ze in Afrika nog steeds relatief laag blijft. Maar de sterke demografische en stedelijke groei zal in Afrika leiden tot een toenemende vraag naar melk- en melkproducten. In West-Afrika zal de bevolking stijgen van 350 miljoen inwoners vandaag naar meer dan 500 miljoen mensen in 2030. Meer dan de helft van deze mensen zal in steden wonen.

Lokale melk in West-Afrika tegen armoede en ondervoeding

De lokale melkproductie in West-Afrika is belangrijk in de strijd tegen armoede (duurzame ontwikkelingsdoel of SDG 1). Ongeveer 48 miljoen rondtrekkende agro-veehouders leven in de droge en semi-droge gebieden van West-Afrika. Ze zorgen voor 60% van het vlees en 70% van de melk op de lokale markt. Veehouders met een grote kudde kunnen een deel van hun dieren verkopen om een inkomen te hebben. Maar veehouders met een kleinere kudde rekenen vooral op de verkoop van melk voor inkomsten.

Lokale melk is ook een uitstekende manier om te vechten tegen voedselonzekerheid en ondervoeding (SDG 2). Een glas melk van 200 ml per dag voorziet een kind van vijf jaar in 21% van zijn/haar dagelijkse proteïnenbehoefte en 8% van de dagelijkse calorie-inname. De belangrijkste consumenten van melk afkomstig van rondtrekkende agro-veehouders, zijn de agro-veehouders zélf. Melk bevat calcium, vitaminen en vetten. De agro-veehouders verwerken de melk ook vaak zelf en verkopen hun zuivelproducten aan andere bevolkingsgroepen. Zo zorgen

ze niet alleen voor hun eigen voedsel- en voedingszekerheid, maar ook voor die van andere bevolkingsgroepen in hetzelfde gebied.

De lokale melkketen heeft ook een belangrijke invloed op vrouwenemancipatie (SDG 5). In de meeste gemeenschappen van agro-veehouders zijn het vooral de vrouwen die het vee melken en de melk verwerken en verkopen. Wat ze hiermee verdienen, hoort dan ook vaak toe aan de vrouwen zelf.

Lokale melksector in West-Afrika: veel potentieel, weinig steun

In West-Afrika staat de lokale melkproductie in voor slechts de helft van de geconsumeerde melk (Broutin, C., Levard, L., Goudiaby, M-C, 2018). De rondtrekkende agro-veehouders investeren vaak onvoldoende in het verbeteren van de melkproductie van hun dieren, omdat er te weinig mogelijkheden zijn voor het ophalen van de melk. Als er al een stijging is van de lokale melkproductie, dan komt dat vooral door het aangroeien van de kudde.

In de buurt van middelgrote steden en in bepaalde gebieden vindt er wel een zekere intensifiëring plaats van de melkproductie. Meer en meer zien rondtrekkende agro-veehouders het belang in van het enorme potentieel van lokale melkproductie. Het gemiddelde rendement per koe in West-Afrika is momenteel 500 liter per jaar, tegenover 6.500 liter in de EU. De geleidelijke vermenigvuldiging van melkophaalcentra, melkbedrijven en minimelkerijen duwt hen steeds meer in die richting. Circuits voor het ophalen van lokale melk komen meer en meer van de grond.

Onder andere in Senegal, Burkina Faso, Mali en Niger neemt het aantal minimelkerijen sterk toe, van vijf in 1990 naar 129 vandaag, enkel en alleen in deze landen. De grootste minimelkerijen halen tussen 700 en 1000 liter melk per dag op. Het model van deze minimelkerijen en van ophaalcentra zijn erg belangrijk voor de ontwikkeling van de lokale melksector en voor duurzame melk. Ze worden namelijk medebeheerd door boerencoöperaties zodat ze meer geneigd zijn een eerlijke prijs aan de boeren te geven voor hun melk.

Melkbedrijven zijn vooral aanwezig in de hoofdsteden en hebben een verwerkingscapaciteit die varieert tussen 30.000 en 60.000 liter per dag. Maar de meerderheid van hen gebruikt vooral melkpoeder voor het maken van hun melkproducten.

Lokale uitdagingen

Ondanks de vele troeven van de lokale melkketen en haar duidelijke bijdrage aan duurzame ontwikkeling (en de ontwikkelingsdoelen), kampt ze in West-Afrika met een heleboel uitdagingen. Een koe produceert in Afrika gemiddeld 1 tot 3 liter melk per dag. De productie is seizoensgebonden en hangt af van de beschikbaarheid van water en grasland. Wanneer er tijdelijk meer melk geproduceerd wordt, zijn er vaak onvoldoende mogelijkheden om de melk op de markt te brengen. Dit heeft onder andere te maken met het productiemodel van de rondtrekkende agro-veehouders. De melk moet dan over grote afstanden vervoerd worden vooraleer ze bij de consument terechtkomt, dus investeringen in infrastructuur zijn noodzakelijk.

De uitdagingen voor de lokale melksector in West-Afrika bevinden zich dan ook vooral op het niveau van de productie, ophaling, verwerking, verdeling en consumptie (Broutin, C., Levard, L., Goudiaby, M-C, 2018). Het gaat onder meer over de beschikbaarheid van veevoer, een moeilijke toegang tot de markt en tot kredieten, onvoldoende kwaliteitscontrole en een grote variatie in productiehoeveelheid op basis van de seizoenen.

Europese melkpoeder

De lokale melk moet daarnaast concurreren met goedkoop geïmporteerd melkpoeder uit Europa. Deze ongelijke concurrentie heeft nadelige gevolgen op de leverings- en verwerkingskosten en uiteindelijk dus ook op de prijs voor de consument: de lokale melk is duurder dan geïmporteerd melkpoeder. De ongelijke concurrentie speelt ook op het vlak van beschikbaarheid: geïmporteerde melk kan overal aangekocht worden, terwijl lokale melk vaak enkel verkocht wordt dicht bij waar ze geproduceerd wordt.

Uiteindelijk wordt in West-Afrika minder dan 15% van de lokale melk opgehaald. De invoer van melkpoeder had in 2015 een waarde van naar schatting meer dan 763 miljoen euro en zal naar verwachting groeien met 30 tot 40% tussen 2015 en 2025. Het Europese melkpoeder neemt in West-Afrika dus een belangrijk deel van de markt in. Dat zal waarschijnlijk nog verhogen als gevolg van de vrijhandelsbesprekingen tussen Afrika en de EU.

De ondertekening en ratificatie van zo'n vrijhandelsovereenkomsten zou betekenen dat de douanerechten niet meer verhoogd kunnen worden, zoals de gezamenlijke invoerheffing van Ecowas-landen (5% voor los melkpoeder en 10% voor verpakt poeder). Omdat dit percentage zo laag ligt, is de invoer van melkpoeder vrij voordelig voor de Europese melkindustrieën die actief zijn in de regio. Bescherming van de lokale West-Afrikaanse markten tegen deze dumping is dan ook noodzakelijk. Melkproducten (met poedermelk) worden nu verkocht tegen prijzen die een kwart lager liggen dan de werkelijke productiekosten (van lokale melk). Zo is een liter lokaal geproduceerde melk gemiddeld dubbel zo duur als een liter gereconstitueerde melk, gemaakt van geïmporteerd melkpoeder.

Europa heeft sinds het einde van de melkquota in 2015 enorme voorraden melkpoeder aangelegd om het hoofd te bieden aan zijn huidige overproductie en de melkprijs kunstmatig stabiel te houden. Volgens de European Milk Board (EMB) ligt er nu 380.000 ton magere melkpoeder opgeslagen voor de hele Europese Unie, waarvan 66.235 ton in België. De EU bekijkt momenteel of deze stock in 2018 geliquideerd kan worden en zoekt hiervoor naar een afzetmarkt. Nu de markten van China en Rusland minder aantrekkelijk worden om politieke redenen, kijkt Europa vooral naar de West-Afrikaanse consumenten.

Solidariteit tussen Europese en West-Afrikaanse producenten

De afgelopen jaren zijn de uitwisselingen tussen Europese en West-Afrikaanse melkveehouders toegenomen, alsook initiatieven rond eerlijke melk in Europa en West-Afrika (bijvoorbeeld *Fairefaso* in Burkina Faso, direct geïnspireerd door het Belgische merk *Fairebel*). Samen wijzen ze op de massale export van melkpoeder naar West-Afrika, die de ontwikkeling van de lokale industrie belemmert, en op het belang van aanbodregulering om de overproductie in de EU aan te pakken.

Aanbevelingen

Op Wereldmelkdag (1 juni 2018) roepen verschillende Belgische middenveldorganisaties (*Coalitie tegen de Honger, Africa Europe Faith & Justice Network, CNCD, Oxfam Solidariteit, SOS Faim, Iles De Paix, Dierenartsen Zonder Grenzen, Fairebel*) beleidsmakers daarom op om **concrete maatregelen te nemen om de familiale productie van lokale en eerlijke melk in Afrika aan te moedigen**. We willen dat het ontwikkelingsbeleid en de -programma's het belang van lokale productiesystemen van agro-veehouders erkennen en technische en financiële steun bieden voor de ontwikkeling van lokale zuivelproductieketens.

Het gaat hierbij meer bepaald om het ondersteunen van de lokale melkproductie met de volgende maatregelen:

- voedergewassen ontwikkelen en telen;
- de toegang verbeteren tot kredieten en diergezondheidszorg;
- het beleid inzake ruimtelijke ordening aanpassen en verbeteren;
- handelshefbomen (vb. de gemeenschappelijke invoerheffing van West-Afrikaanse landen in het kader van Ecowas) en belastingen (vb. btw-verlaging) gebruiken om de consumptie van lokale melk te bevorderen, aan prijzen die melkproducenten in staat tellen om waardig van hun werk te leven.

We vragen ook dat beleidsmakers **de beginselen van beleidscoherentie voor ontwikkeling en voedselsoevereiniteit respecteren**, zodat Afrika haar lokale markt kan beschermen tegen de invoer van melkpoeder. Vooral in het kader van handelsbesprekingen tussen Europa en Afrika, vragen wij om deze principes te hanteren.

Tot slot **roepen we de EU op om haar landbouwbeleid te herzien**, met name om **de structurele melkoverschotten stop te zetten**, te zorgen voor **eerlijke prijzen voor Europese melkproducenten** en **dumping van melkpoeder in Afrika te voorkomen**.

Europese en West-Afrikaanse familiale melkboeren en -boerinnen bundelen hun krachten ten aanzien van het Europese zuivelbeleid. Want ze zijn allen het slachtoffer van een economisch model dat een grootschalige industriële en intensieve productie verkiest, ten koste van de lokale bevolking en een duurzame melk aan een eerlijke prijs.

Bibliografie

Broutin, C., Levard, L., Goudiaby, M-C (2018). Quelles politiques pour la promotion de la filière « lait local ». Paris, GRET, 100 pages <http://www.gret.org/wp-content/uploads/rapport-synthese-etude-lait-afouest-VF2.pdf>

Choplin, G. (2016). L'industrie laitière lorgne sur l'Afrique de l'Ouest. Bruxelles, Oxfam Solidarité et SOS Faim, 26 pages <https://www.sosfaim.be/wp-content/uploads/2016/10/EtudIndusLait-FR.pdf>

CIRAD, Orasmaa T. (2016). Suppression des quotas laitiers en Europe, Quelles conséquences pour l'Afrique de l'Ouest ?, Note politique n°1. Consulté le 25 mai 2018 <http://www.agroalimentaire.sn/wp-content/uploads/2017/02/Note-quotas-laitiers-et-cons%C3%A9quences-en-Afrique-de-l'Ouest.pdf>

FAO Statistics (2018). <http://www.fao.org/faostat/en/#data>

CNIEL. (2018). L'économie laitière en chiffres. Consulté le 5 mai 2018 <https://en.calameo.com/read/0022300512e7144bdeba5>

Livingstone, E. (2018). *How EU milk is sinking Africa's farmers. European multinationals are aggressively pursuing one of milk's few growth markets, where locals say they can't compete.* Consulté le 29/05/2018. https://www.politico.eu/article/eus-milk-scramble-for-africa/?utm_source=POLITICO.EU&utm_campaign=b8db88ca30-EMAIL_CAMPAIGN_2018_04_13&utm_me